

În sala «Palade», printre îngerii și tăceri

Conf. univ. dr. Liviu-Adrian SANDU
Universitatea Dunărea de Jos din Galați
lsandu@ugal.ro

Abstract: *The present work constitutes a comparative hermeneutics of the exhibition 'Among Angels', presented by Liviu Șoptelea in the 'Palade' Hall of the 'Vasile Pârvan' Museum in Bârlad. The analysis focuses on three of the exhibited works, titled: 'Seen-Unseen', 'Wandering Angel', and 'Of Course, the Last Flutter Too Shall Vanish'. A thematic study of the exhibition—particularly of these three pieces—revealed how the artist reinterpreted angelic iconography in a contemporary key, transforming the museum space into a site of meditation on memory, the sacred, and the human condition. Through an approach combining art history with visual anthropology, the dialogue between Christian tradition and postmodern artistic languages is highlighted, underscoring Șoptelea's distinct position in the Romanian art scene and placing him in conversation with other great masters of angelic representation, such as Anselm Kiefer and Marc Chagall.*

Keywords: *Liviu Șoptelea, sacred-contemporary art, iconography, Bârlad Museum, visual anthropology*

Sala „Palade” a Muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad a găzduit, în primăvara anului 2025, expoziția „Printre îngerii” a lui Liviu Șoptelea, un eveniment care a marcat o etapă semnificativă în cariera artistului. Cele treizeci de lucrări prezentate – dintre care acest studiu se concentrează pe următoarele trei: „Văzut-Nevăzut”, „Înger peregrin” și „Evident că și ultima zbatere va dispărea” – au transformat spațiul muzeal într-un tărâm al meditației, unde îngerii nu mai sunt doar entități teologice, ci purtători ai unor semnificații complexe, legate de memorie, identitate și condiția umană.

Așezată la intersecția dintre tradiția iconografică creștină și limbajele artei contemporane, expoziția a invitat vizitatorii la o călătorie introspectivă. Îngerii lui Șoptelea nu sunt mesageri ai divinității, ci arhiviști ai unei lumi în care sacrul și profanul se întrepătrund inextricabil. Această poziție îl plasează într-o tradiție artistică mai largă, alături de artiști ca Anselm Kiefer și Marc

Chagall, care au reinterpretat și ei, în moduri radical diferite, iconografia îngerilor. Acest articol își propune să exploreze modul în care cele trei lucrări selectate – fiecare cu specificul său – contribuie la această viziune artistică, oferind o lectură atentă a simbolurilor, tehnicilor și contextului în care acestea au fost prezentate, precum și poziția lui Șoptelea în cadrul acestei tradiții artistice extinse.

Lucrarea intitulată „Văzut-Nevăzut” (Fig. 1.) reprezintă în înțelegerea mea o *bibliotecă sacră a memoriei*. Cu o lungime impresionantă de trei metri, această lucrare domină sala „Palade” prin prezența sa monumentală. Cei doi îngeri, reprezentați în poziție orizontală, cu corpurile alungite și transformate în rafturi de bibliotecă, devin depozitarii cunoașterii sacre. Cărțile ale căror coperte sunt roșii, așezate pe aceste rafturi-corpuri, nu sunt doar obiecte, ci volume ale unei memorii colective, fiecare cu povestea sa. Bisericile pictate pe rafturi, cu acoperișurile roșii și pereții albi, fiecare cu o formă distinctă, sunt arhitecturi ale credinței care sugerează existența diversității spirituale. Ochiul central, pictat pe fundalul aceluiași albastru al tărâmului oniric care în contextul temei face trimiteri către celebrul albastru de Voroneț, este ochiul providenței care veghează asupra întregii compoziții, dar și asupra privitorilor, martori la desfășurarea scenei. De pleoapa inferioară a acestui ochi sunt suspendate obiecte cotidiene, embleme ale efemerității, precum: pahare de vin, sticle, o ceașcă de cafea, reprezentând un adevărat altar răsturnat al consumului cultural ce împreună introduc o notă profană în acest univers sacru. Aceste obiecte, împreună cu paginile plutitoare care reprezintă

Fig. 1, Liviu Șoptelea, *Văzut-Nevăzut*, ulei pe pânză. Lucrarea este alcătuită din trei pânze întinse pe sasiuri de dimensiuni neconventionale comandate special.

fragmente de timp ce par a fi fost răscolite de suflul istoriei sau reprezintă zborul ideilor, transformă lucrarea într-o meditație asupra fragilității cunoașterii și a efemerității existenței.

Abordarea aceasta îl apropie de Anselm Kiefer¹, care a folosit și el obiecte cotidiene dar și materiale efemere (paie, plumb, cenușă) pentru a

¹ Anselm Kiefer (născut în 1945) este unul dintre cei mai importanți artiști contemporani germani, iar opera sa este o meditație asupra identității europene traumatizate, dar și o căutare a sensului prin mit și materie.

explora memoria istorică și sacral. Iată trei dintre lucrările sale emblematice în care *îngerii* (sau reprezentări ale aripilor) joacă un rol central, reflectând temele sale recurente: istorie, mit, distrugere și posibilitatea transcendenței. *Resurrexit* (Fig. 2) este prima dintre ele în care putem vedea o reprezentare tulburătoare a unui drum forestier abandonat. Copacii sunt reprezentați în culori sângerii, iar pe mijlocul drumului, în partea de jos a tabloului, există un șarpe care lasă impresia că se târăște către mijlocul scenei. În partea superioară a tabloului este reprezentată o scară de lemn care duce către o destinație necunoscută. *Seraphim* (Fig. 3) este a doua lucrare semnată de Kiefer și în care vedem tema salvării spirituale prin foc, o credință străveche care a fost pervertită de naști

Fig. 3, Anselm Kiefer, *Seraphim*. Tehnica: ulei, paie, emulsie, șelac pe pânză cu dimensiunile 320.7 x 330.8 cm. Lucrarea se află în colecția Muzeului Solomon R. Guggenheim din New York.

Arhanghel Mihail, imaculat și înarmat, se năpustește asupra unei mulțimi de

Fig. 2, Anselm Kiefer, *Resurrexit*. Tehnica: ulei pe pânză, cu dimensiunile 290 x 180 cm. Lucrarea se află în colecția Sanders a Muzeului Stedelijk din Amsterdam.

din dorința lor de a crea o națiune exclusiv ariană. În această pictură, o scară leagă un peisaj de cer. La baza sa, un șarpe - simbolizând un înger căzut - se referă la prevalența răului pe pământ. Conform Doctrinei Ierarhiei Celeste, un text din secolul al V-lea, serafimii „purifică prin foc și ofrande arse”. Kiefer a folosit focul pentru a crea suprafața lui *Seraphim* și este evident din aceasta și din multe alte lucrări că el asociază focul cu puterile răscumpărătoare ale artei. Pictura sa monumentală, *Engelssturz* (Fig. 4), reinterpretează „căderea îngerilor rebeli”, un subiect popular în Italia în perioada Renașterii, în care, Sfântul

Fig. 4, Anselm Kiefer, *Căderea îngerilor rebeli*. Tehnica: emulsie, ulei, acrilic, șelac, foiță de aur, material textil, sediment de electroliză și cărbune pe pânză, cu dimensiunile 750 x 840 cm. Lucrarea se află în colecția autorului.

parveniți pe care îi biruie trântindu-i la pământ. Kiefer a redat subiectul în stilul său vâscos și palimpsestic. Folosind foița de aur, uzată pe alocuri, a acoperit registrul superior în centrul căruia se află Mihail – o siluetă ștearsă ca o umbră și care seamănă cu o încurcătură de materie onctuoasă.

Dacă însă Kiefer evocă în special catastrofa și dezastrul, Șoptelea păstrează o notă de speranță în lucrarea *Văzut-Nevăzut*, sugerând că memoria, deși fragilă, poate fi păstrată și transmisă. El explorează în acest tablou ideea că *a vedea* nu înseamnă doar *a percepe*, ci și *a interpreta*. Îngerii nu sunt doar îngerii, ci sunt *arhiviști ai memoriei*. Cărțile nu sunt doar cărți, ci sunt *fragmente de lumi*. Paginile „plutitoare” nu sunt doar hârtii, ci sunt evidente *fragmente ale timpului*. Pictorul Liviu Șoptelea a construit în această lucrare o *teologie vizuală*, unde fiecare element, de la ochiul providenței la rădăcinile tăcute care leagă acest univers de pământ, spune mai mult decât arată.

Cea de a doua lucrare aflată în atenția acestui studiu comparativ este intitulată „Înger peregrin” (Fig. 5) ceea ce pentru mine reprezintă o *hartă a pelerinajului interior*.

Fig. 5. Liviu Șoptelea, *Înger peregrin*, ulei pe pânză cu dimensiunile de 30x25 cm. Lucrarea se află în colecție particulară.

ferastră cu cercevele aurii și geamuri galbene deschide o perspectivă către alt tărâm. Aripile roșii, dispuse în poziție de repaus, cu vârful orientate către sol, sugerează o stare de așteptare, de suspendare. Gardul din planul inferior, alcătuit din scânduri verticale, introduce o notă de limită, de graniță între sacru și profan. Cele trei stele distribuite în triunghi pe fundalul albastru completează această hartă simbolică, transformând lucrarea într-o călătorie spirituală.

În cazul acestei lucrări găsesc o evidentă paralelă cu o serie de lucrări semnate de Marc Chagall², care a populat tablourile sale cu

În contrast cu monumentalitatea lucrării prezentate mai sus, aceasta se definește prin intimitatea sa. Silueta îngerului, conturată în ocru-auriu pe un fundal albastru, poartă pe piept o biserică ortodoxă, cu acoperișul roșu și o fereastră împărțită în șase ochiuri de geam. Această biserică-pe-piept devine un sanctuar cardiac, un loc sacru în centrul ființei. De la baza bisericii se desfășoară o scară cu șapte trepte, coborând spre o roată de căruță cu opt spițe. Scara ca simbol al virtuților, al înălțării spirituale și roata cu opt spițe ca emblemă a infinitului conturat al ciclicității existenței creează o tensiune vizuală și semantică. În spatele siluetei, o

Fig. 6. Marc Chagall, *The Falling Angel*, ulei pe pânză cu dimensiunile de 148 x 189 cm. Lucrarea se află în colecție particulară.

² Marc Chagall (1887–1985) - a fost unul dintre cei mai influenți artiști moderniști ai secolului XX, cunoscut pentru operele sale onirice, poetice și profund autobiografice, îmbinând elemente din avangardă, folclor evreiesc și simbolism.

Fig. 7. Marc Chagall, *The Soul of the City*, ulei pe pânză, cu dimensiunile de 107 x 81 cm. Lucrarea se află în colecție particulară.

asocierilor lor, ele reprezintă efortul lui neîncetat de a găsi o singură formulă vizuală veridică, universal valabilă.

Sau *The Soul of the City* (Fig. 7) în care autorul prezintă o compoziție suprarealistă dominată de tonuri întunecate și șterse, cu figuri și obiecte care par să plutească. Personajul dispus central (posibil artistul) întinde mâna spre o formă eterică, amintind de o prezență fantomatică. În partea inferioară, o îmbrățișare tandră între o femeie și un copil/animal contrastează cu haosul din jur. În partea din dreapta-sus, o scenă de răstignire adaugă o dimensiune sacră. Creaturi fantastice (ex. un cal oniric) și obiecte antropomorfe completează narațiunea plastică. Contopirea temelor personale, spirituale și fantastice reflectă stilul unic al lui Chagall, incitând la reflecție asupra existenței urbane.

Dacă îngerii lui Chagall sunt purtători de vis și nostalgie, iar cei ai lui Kiefer explorează istoria și identitatea Europei traumatizată prin intermediul unor materiale și texturi neconvenționale

îngerii plutitori, purtători de emoții, a explorat tensiunile dintre rădăcini și zbor, dintre lumea evreiască a copilăriei sale și modernitatea pe care a îmbrățișat-o. *The Falling Angel* (Fig. 6.) este una dintre lucrările sale în care vedem un înger în flăcări, cu o carte sacră, care cade într-un haos de figuri – alegorie a Europei distruse de război. Chagall a încorporat din ce în ce mai multe motive care amintesc de mica sa lume rusească, adăugând în cele din urmă chiar și imaginile creștine ale Madonei și ale lui Hristos pe Cruce. Viziunea sa evreiască, povestea vieții sale personale și motivele răscumpărării creștine sunt încorporate într-o declarație programatică care rezumă întreaga operă a lui Chagall. Imaginile au fost adăugate una după alta; în totalitatea lor și în diversitatea

Fig. 8. Liviu Șoptelea, *Evident că și ultima zbatere va dispărea*. Lucrarea este realizată în culori acrilice pe pânză, are dimensiunea de 40x40 cm și se află într-o colecție particulară.

artei, îngerii lui Șoptelea sunt mai concentrați pe sarcina lor de păstrători ai memoriei.

Lucrarea „Înger pelerin” este o *catedrală portativă*, unde fiecare element construiește o teologie vizuală despre: **Călătorie** prin intermediul elementelor plastice *scară și roată*; **Viziune**, tradusă de elementele *fereastră și stele*; **Limita** reprezentată de *gard*.

„Evident că și ultima zbatere va dispărea” (Fig. 8) reprezintă a treia lucrare pe care am analizat-o prin prisma hermeneuticii comparative. În interpretarea mea, autorul capturează cu sensibilitate plastică o elegie a efemerității, într-o operă ce se remarcă prin minimalismul său radical.

Pe fundalul alb al tabloului, dispusă pe o diagonală descendentă către colțul drept, se află o reprezentare schematică a unui ochi în tonuri de ocru-galben. Pleoapele stilizate și irisul asemănător unei eclipse conferă ochiului o expresie ambiguă, oscilând între veghe și extenuare. Deasupra lui, două aripi roșii, așezate în formă de coroană cu vârful îndreptate în jos, subliniază prin această inversiune o tranziție de la simbolistica zborului la cea a jertfei.

Titlul lucrării, „EVIDENT CĂ ȘI ULTIMA ZBATERE VA DISPĂREA”, este integrat armonios în compoziție printr-o caligrafie simplă, iar spațiul alb devine un loc al tăcerii – un interludiu vizual care amplifică sensul absenței și al nevăzutului. Lucrarea funcționează ca un epitaf vizual, o meditație asupra inevitabilului și anume *dispariția*. În contextul expoziției, ea închide trilogia selectată care, deși distincte ca tehnică și compoziție, lucrările sunt unite de teme comune: prezența îngerilor ca arhiviști ai memoriei, utilizarea culorii roșii ca semn al tranziției, și dialogul cu spațiul sălii „Palade”. Și această din urmă lucrare amintește de temele abordate atât de Kiefer, cât și de Chagall. Kiefer, explorează ideea de cădere și de sfârșit, în timp ce Chagall transformă îngerul într-un simbol al suferinței și al speranței. Șoptelea, însă, evită atât dramatismul lui Kiefer, cât și lirismul lui Chagall, optând pentru o sobrietate care lasă un mai mare loc interpretării.

Expoziția „Printre îngeri” a lui Liviu Șoptelea din sala „Palade” a Muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad a oferit o experiență vizuală profundă, transformând spațiul muzeal într-un loc de pelerinaj cultural și spiritual. Cele trei lucrări analizate – „Văzut-Nevăzut”, „Înger pelerin” și „Evident că și ultima zbatere va dispărea” – ilustrează modul în care artistul reinventează iconografia îngerilor, transformând-o într-un discurs contemporan despre memorie, sacru și condiția umană. Fiecare lucrare din expoziție a funcționat ca o oglindă a propriilor noastre întrebări despre credință, identitate și moarte. Liviu Șoptelea nu oferă răspunsuri privitorului, ci ne invită să privim mai atent, să descoperim semnificațiile ascunse în straturile de vopsea, în curba unei aripi sau în tăcerea dintre cuvinte. Prin intermediul unei iconografii reinventate, el reușește să pună în dialog trecutul cu prezentul, sacrul cu profanul, certitudinea cu îndoiala. Iar acest dialog, așa cum l-am văzut la

Bârlad, este mai necesar ca niciodată într-o lume în care certitudinile se sfârâmă și în care arta rămâne unul dintre puținele spații în care putem încă să medităm asupra a ceea ce înseamnă să fii om.

Prin intermediul lucrărilor sale, pictorul Liviu Șoptelea ne invită să reflectăm asupra locului sacralului în lumea contemporană, asupra modului în care memoria este păstrată și transmisă, și asupra efemerității tuturor lucrurilor. Expoziția, la fel ca îngerii din lucrările sale, transmite un mesaj despre ceea ce rămâne și ceea ce dispare, despre ceea ce este văzut și ceea ce rămâne nevăzut.

Plasat într-o tradiție artistică mai largă, alături de figuri ca Anselm Kiefer și Marc Chagall, Șoptelea abordează sacralul prin prisma memoriei colective și al efemerității existenței ceea ce îi conferă un loc unic în panorama artei românești contemporane, demonstrând că iconografia sacră poate fi reînnoită și adaptată la preocupările contemporane fără a-și pierde adâncimea și relevanța.

Bibliografie

Belting, Hans, *Likeness and Presence: A History of the Image Before the Era of Art*, University of Chicago Press, 1994.

Damian, Theodor, *Sacralul în arta românească contemporană*. Editura Meridiane, 2019.

Iancu, Alina, *Grafica românească după 1989: între tradiție și experiment*, Editura Idea Design & Print, 2020.

Saltzman, Lisa, *Anselm Kiefer and Art After Auschwitz*, Cambridge University Press, 1999.

Harshav, Benjamin, *Marc Chagall and His Times: A Documentary Narrative*, Stanford University Press, 2004.